

SORDIKAITSEST EESTIS

26. ja 27. aprill 2010

Renata Tsaturjan

Põllumajandus ministeerium

Ettekanne käsitleb

- Sordikaitse õiguslik raamistik
- EÜ sordikaitse/ Eesti sordikaitse
- Kohtupraktika

Euroopa Kohtu kohtuasi C-305/00, Hr Christian Schulin versus Saatgut-Treuhandverwaltungs GmbH.

Euroopa Kohtu kohtuasi C-336/02, Saatgut-Treuhandverwaltungs GmbH versus Brangewitz GmbH.

Euroopa Kohtu liidetud kohtuasjad C-7/05 kuni C-9/05, Saatgut-Treuhandverwaltungs GmbH versus Ulrich Deppe ja teised.

Sordikaitse õiguslik raamistik

- Rahvusvahelise Uute Taimesortide Kaitse Liit (edaspidi UPOV konventsioon)
- WTO ja TRIPS leping
- Nõukogu määrus (EÜ) nr 2100/94 ühenduse sordikaitse kohta
- Komisjoni määrus (EÜ) nr 1768/95, ühenduse sordikaitset käsitleva nõukogu määruse (EÜ) nr 2100/94 artikli 14 lõikes 3 osutatud põllumajandusliku erandi rakenduseeskirjade kohta
- Euroopa kohtu otsused
- Taimede paljundamise ja sordikaitse seadus (edaspidi TPSK) § 35-56

Sordikaitse õiguslik raamistik

- **UPOV 1991.a redaktsioon**
- **WTO ja TRIPS leping**

- **EL nõukogu määrus (EÜ) nr 2100/94**
- **Komisjoni määrus (EÜ) nr 1768/95**
- **Euroopa Kohtu otsused**

- **Taimede paljundamise ja sordikaitse seadus**
- **PM määrus nr 37 (2006 a.)**

UPOV

- UPOVi konventsiooni eesmärgiks on edendada ning tagada piisav ja tõhus õiguskaitse süsteem uute taimesortide aretamise soodustamiseks ühiskonna arenguks ning hüvanguks.
- Kehtestab sordikaitse objekti (st sordi) ja subjekti (st aretaja) mõiste, kaitse alla võtmise kriteeriumid (EÜP, nimi, uudsus), kaitse kestuse (min 20 a, puud vähemalt 25 a), omaniku ainuõigused ja piirangud.
- UPOVi peamised tegevusalad on seotud rahvusvahelise ühtlustamisega ja koostööga sortide kaitse alaste õigusaktide valdkonnas.
- Eesti Vabariik ühines 24.september 2000 aastal.
- Euroopa Ühendus ühines 29.juuli.2005
- EL 27 ei ole UPOVi liikmed Luksemburg, Malta, Küpros ja Kreeka

Aretajaõiguste ulatus

UPOV art 14.

- aretaja luba on vaja järgmisteks kaitsealuse sordi paljundusmaterjaliga tehtavateks toiminguteks
 - (1) Paljundusmaterjaliga seotud toimingud:
 - i) tootmine või paljundamine;
 - ii) müügiks ettevalmistamine;
 - iii) müügiks pakkumine;
 - iv) müük või muu turustamine;
 - v) eksportimine;
 - vi) importimine;
 - vii) ladustamine punktides *i* kuni *vi* nimetatud eesmärkidel.
 - b) Aretaja võib loa andmisel seada tingimusi ja piiranguid.
- (2) Saagiga tehtavad toimingud
lõike 1 punkti *a* alapunktides *i* kuni *vii* nimetatud toiminguteks, mida tehakse saagiga. Luba pole vaja juhul, kui aretajal on olnud võimalus sellise saagi suhtes oma õigusi kasutada.

Erandid, mille kohta aretajaõigused ei kehti UPOV art. 15

- (1) Kohustuslikud erandid

Aretajaõigused ei kehti:

- i) oma tarbeks ja mitteäriksel eesmärgil tehtud toimingu kohta;
- ii) katsetamise kohta;
- iii) teise sordi aretamiseks tehtud toimingu kohta ega artikli 14 lõigetes 1 kuni 4 nimetatud toimingu kohta, mida tehakse sellise teise sordiga, kui ei kohaldata artikli 14 lõiget 5.

- (2) Võimalik erand (nn põllumajandustootja erand e. OTS seeme)

lubab konventsiooniosalisel **põhjendatud ulatuses ja aretaja õiguspäraseid huve kaitstes piirata aretajaõigusi mõnele sordile, et lubada** põllumajandustootjal **paljundada oma maal kaitsealuse sordi saaki**, mis on saadud tema oma maalt.

Alates 1. 05. 2004 kehtib Eesti territooriumil kaks sordikaitse süsteemi

ÜHENDUSE SORDIKAITSE

- Nõukogu määrus (EÜ) nr 2100/94 ühenduse sordikaitse kohta
- Komisjoni määrus (EÜ) nr 1768/95, ühenduse sordikaitset käsitleva nõukogu määruse (EÜ) nr 2100/94 artikli 14 lõikes 3 osutatud põllumajandusliku erandi rakenduseeskirjade kohta
- Kehtib kogu EL territooriumil. Ka Luksemburg, Malta, Küpros ja Kreeka, kes ise ei ole UPOV liikmed

EESTI SORDIKAITSE

- Taimede paljundamise ja sordikaitse seadus § 35-56
- PM 24. märtsi 2006. a määrus nr 37 Nende taimeliikide loetelu, mille kaitsealuse sordi seemet ja paljundusmaterjali võib väikeses mahus kasvatada
- Kehtib üksnes Eesti territooriumis

Sordi omaniku õigused

UPOV art.14

Nõukogu määrus 2100/94 art.13 lg 2
Toimingud, mis eeldavad omaniku
luba:

- a) tootmine või paljundamine;
- b) paljundamiseks ettevalmistamine;
- c) müügiks pakkumine;
- d) müümine või muu turustamine;
- e) eksport ühendusest;
- f) import ühendusse;
- g) valduses hoidmine mõnel punktides
a–f nimetatud eesmärgil.

Omanik võib seada loale tingimusi ja
piiranguid.

TPSK § 35 lg 2

Sordikaitse annab sordi omanikule
ainuõiguse või tema väljastatud litsentsi
alusel teisele isikule õiguse kaitsealuse
sordi seemet ning paljundus- ja
kultiveerimismaterjali:

- 1) toota st. seemne või
paljundusmaterjali paljundada
vegetatiivsel või muul viisil, töödelda,
säilitada ja pakendada turustamise
eesmärgil;
- 2) turustada;
- 3) importida;
- 4) eksportida;
- 5) hoida enda valduses käesoleva lõike
punktides 1–4 nimetatud eesmärgil

Sordi omaniku õiguste piirangud

(UPOV art. 15)

2100/94 art 15

Ühenduse sordikaitse ei laiene toimingutele, mis on tehtud:

- 1) katselistel eesmärkidel;
- 2) teise sordi aretamise eesmärkidel;
- 3) oma tarbeks, millele ei ole kaubanduslikke eesmärke.

TPSK § 35 lg 3

Kaitsealust sorti võib ilma omaniku loata kasutada üksnes:

- 1) teaduslikus uurimistöös ja sordi võrdlemise eesmärgil tehtavates riiklikes katsetes;
- 2) lähtematerjalina uue sordi aretamisel;
- 3) oma tarbeks mittekaubanduslikul eesmärgil.

Sordi omaniku õiguste piirangud

UPOV art.15 lõige 2 (nn põllumajandustootja erand, OTS seeme)

- 2100/94 art 14

Põllumajandusliku tootmise kaitsmiseks on põllumajandustootjatel lubatud kasutada paljundamise eesmärgil põllul oma põllumajandusettevõttes koristatud tooteid, mille nad on saanud, kasutades oma põllumajandusettevõttes muude ühenduse kaitse alla võetud sortide kui hübriidsortide või sünteetiliste sortide paljundusmaterjali.

- TPSK § 36 lg 2

Väikeses mahus võib ettevõtja teatud taimeliigi kaitsealuse sordi, välja arvatud hübriidsordi ja sünteetilise sordi seemet ja paljundusmaterjali kasvatada põllumajandussaaduse saamiseks ja seda sel eesmärgil toota kasutamiseks oma ettevõttes ilma litsentsilepingut sõlmimata ja litsentsitasu maksmata.

Liigid, mille puhul sordikaitse erandit kohaldatakse

2100/94 art 14 lg 2

- **8 söödakultuuride liiki + 1 Portugali puhul** - harilik kikerhernes, kollane lupiin, lutsern, põldhernes, aleksandria ristik, pärsia ristik, põlduba, suvivikk, Portugalis itaalia raihein
- **9 teraviljaliiki**- kaer, oder, riis, kanaari paelrohi, rukis, tritikale, pehme nisu, kõva nisu, spelta nisu,
- **kartul**
- **3 õli- ja kiukultuuride liiki** - raps, rüps ja lina.

TPSK § 36 lg 4

- **6 liiki söödakultuuride liiki**- kikerhernes, kollane lupiin, harilik lutsern, põldhernes, põlduba, suvivikk
- **5 teraviljaliiki**- harilik kaer, harilik oder, harilik rukis, tritikale, harilik nisu,
- **kartul**
- **3 õli- ja kiukultuuride liiki**- raps, rüps ja lina.

Väiketootja mõiste

- 2100/94 art 14 lg 3 *alalõige 3 ja 4* väiketootjad ei pea maksma omanikule mingit tasu;
“väiketootjana” käsitatakse:
põllumajandustootjaid, kes ei kasvata taimi suuremal maa-alal kui seda on
 - vaja **92 tonni teravilja tootmiseks**;
 - ei kasvata **kartuleid suuremal maa-alal**, kui on vajalik **185 tonni kartulite tootmiseks saagiperioodi kohta**, sõltumata selle maa-ala suuruselt, kus kasvatatakse muid taimi peale kartuli (1768/95, artikkel 7 lõige 3 (b))
- TPSK § 36 lg 3
Väikses mahus kasvatamine on, kui põllukultuuri kasvatamiseks **kasutatavat haritavat maad on kuni 10 hektarit**, sealhulgas võib **kartuli kasvatamiseks kasutatavat haritavat maad olla kuni 1 hektar**.
- Väikeses mahus kasvatamiseks kasutatava haritava maa hulka ei loeta rohumaad, mis on kasutuses või mis on rajatud kavandatuna kasutamiseks kauem kui viis aastat.

Õiglase tasu

2100/94 art 14 lg 3 alalõige 4

- **Teised tootjad peavad maksma omanikule õiglase tasu**
- sordi omanikule makstava õiglase tasu määra kohta võivad omanik ja asjaomane põllumajandustootja sõlmida lepingu.

TPSK § 36 lg 5

- (5) **Ettevõtja, kes kasvatab eelpool nimetatud liikide seemet või paljundusmaterjali suuremal maa-alal, kui 10 ha, peab maksma sordi omanikule õiglast tasu.**

Õiglase tasu peab olema selgelt väiksem sama taimeliigi sordi seemne tootja või paljundusmaterjali tootmisega tegeleva tarnija makstavast litsentsitasust.

Õiglase tasu (2)

1768/95 art 5

- Kui sellist lepingut ei ole sõlmitud või seda ei kohaldata, peab õiglase tasu määr olema märgatavalt väiksem kui summa, mida nõutakse samal maa-alal sama sordi ametlikuks sertifitseerimiseks sobiva madalaima kategooria paljundusmaterjali litsentseeritud tootmise puhul.

TPSK § 36 lg 6

Õiglase tasu suurus lepitakse kokku sordi omaniku ja lõikes 5 nimetatud ettevõtja või selliseid ettevõtjaid ühendava mittetulundusühingu vahel. Kui tasu suuruses ei ole kokku lepitud, on sordi omanikul õigus selliselt ettevõtjalt nõuda tasu, mis ei ole suurem kui 50% sama taimeliigi sordi seemne tootja või paljundusmaterjali tootmisega tegeleva tarnija makstavast litsentsitasu suurusest.

TPSK § 36 lg 7

Kaitsealuse sordi väikeses mahus kasvatamisega tegelev ettevõtja ja käesoleva paragrahvi lõikes 5 nimetatud ettevõtja peavad oma tegevuse kohta arvestust ja teatavad kaitsealusest sordist toodetud seemne või paljundusmaterjali kogused sordi omanikule või registripidajale nende nõudmisel.

Nõukogu määrus 2100/94 artikkel 14 lõige 3 alalõige 5 ja 6 ütleb:

- omanikul lasub täielik vastutus Ühenduse sordikaitse erandi järgimise järelevalve eest; kõnealuse järelevalve korraldamisel ei või nad (omanik) paluda ametiasutuste abi,
- põllumajandustootjad ja töötlemisteenuste osutajad edastavad omanikele nende taotlusel asjakohast teavet;
samuti võivad asjakohast teavet edastada põllumajandustootmise järelevalves osalevad ametiasutused, kui selline teave on saadud nende tavaliste ülesannete läbiviimisel ilma lisakoormuse või -kuludeta.

Sordi omanik

Komisjoni määrus 1768/95 art. 3

- **Sordi omaniku õigusi ja kohustusi**, mis tulenevad algmääruse artikli 14, ei või loovutada teistele isikutele, välja arvatud õigus artiklis 5 osutatud õiglasele tasule, mille suurust on juba võimalik määrata.
- Lõikes 1 osutatud õigusi võivad kasutada üksikomanikud, mitu omanikku kollektiivselt või omanike organisatsioon. **Omanike organisatsioon võib tegutseda üksnes nende liikmete nimel, kes on organisatsioonile andnud sellekohase kirjaliku volituse.** Organisatsioon tegutseb oma volituste piires ühe või mitme esindaja või akrediteeritud audiitorite kaudu.

Individuaalne maksekohustus

Komisjoni määrus 1768/95 art. 6

Põllumajandustootja kohustus tasu maksmiseks tekib hetkel, mil ta tegelikult kasutab saagist saadud toodet paljundamise eesmärgil põllul.

Omanik võib määrata maksmise aja ja viisi. Ta ei tohi siiski määrata maksekuupäeva varasemaks kohustuse tekkimise kuupäevast.

Põllumajandustootja esitatav teave

Komisjoni määrus 1768/95 art. 8

- Põllumajandustootja poolt omanikule esitatava asjakohase teabe OTS üksikasjade kohta võivad omanik ja asjaomane põllumajandustootja sõlmida lepingu.
- Kui lepingut ei ole sõlmitud peab tootja esitama omanikule tema taotlusel teatise asjakohase teabega.
- Teave puudutab jooksvat turustusaastat ning ühte või mitut eelnenud kolmest turustusaastast, mille kohta tootja ei ole omaniku taotlusel eelnevalt esitanud asjakohast teavet. Esimene turustusaasta ei ole varasem kui turustusaasta, mil taotleti esimest korda teavet antud sordi kohta.

Põllumajandustootjate järelevalve

Komisjoni määrus 1768/95 art. 14

- Selleks, et omanik saaks jälgida põllumajandustootja kohustuste täitmist käsitlevate algmääruse artikli 14 sätete järgimist, peab põllumajandustootja omaniku taotlusel:
- tõendama artikli 8 kohaselt esitatud teavet asjakohaste dokumentide abil, näiteks arved, kasutatud etiketid või muud asjakohased vahendid.

Järelevalve viis

Komisjoni määrus 1768/95 art. 16

1. Järelevalvet teeb omanik. Ta võib kehtestada asjakohase korra, et kasutada põllumajandustootjate või muude põllumajandusega tegelevate organisatsioonide abi.
2. Suunistena kasutatakse järelevalve meetodite tingimusi, mis on sätestatud põllumajandustootjate ning töötajate organisatsioonide vahel sõlmitud kokkulepetes, juhul kui asjaomaste organisatsioonide volitatud esindajad on kokkulepetest komisjoni kirjalikult teavitanud ning kokkulepped on avaldatud ühenduse sordiameti ametlikus väljaandes.

Euroopa Kohtu otsus kohtuasjas C-305/00

Christian Schulin v Saatgut-Treuhandverwaltungs-gesellschaft mbH

küsimus – kas nõukogu määruse 2100/94 artikli 13 lõikes 3 ja komisjoni määruse 1768/95 art. 8 koosmõju tuleb tõlgendada selliselt, et kaitsealuse sordi omanik võib nõuda igalt talunikult eelmainitud sätetes ette nähud informatsiooni sõltumata sellest, kas midagi viitab asjaolule, et kõnealune talunik on sooritanud toimingut, milleks on vaja sordiomaniiku luba või on muul viisil kaitsealust sorti kasutanud.

Euroopa kohus otsustas, et kõnealuste sätete koosmõjust ei tulene sordiomaniiku õigus nõuda talunikult ettenähtud asjakohast informatsiooni kui miski ei osuta sellele, et kõnealune talunik on kasutanud või kavatses kasutada kaitsealuse sordi OTS-seemet.

Euroopa Kohtu otsus kohtuasjas C-305/00 (2)

EK asus seisukohale (punktis 71),

- **et erandi alla kuulvalt põllumajandustootjalt, kes ei maksa sordi omanikule õiglast tasu ja sooritab ilma sordi omaniku litsentsita ühe toimingutest, mis on nimetatud EL nõukogu määruse (EÜ) nr 2100/94 artikli 13 lõikes 2, võidakse nõuda õigusrikkumise lõpetamist või hüvitise maksmist;**
- kui rikkumine on toime pandud tahtlikult või hooletusest, peab rikkumise eest vastutav isik lisaks heastama sordi omanikule tekitatud kahju.

Euroopa Kohtu otsus kohtuasjas C-336/02

Saatgut-Treuhandverwaltungsgesellschaft mbH

v Brangewitz GmbH

- Küsimus määruse (EÜ) nr 2100/94 artikli 14 lõike 3 kuuenda taande ja komisjoni määruse (EÜ) nr 1768/95 artikli 9 tõlgendamist.
- EK otsus määruse nr 2100/94 artikli 14 lõike 3 kuuenda taande ja määruse nr 1768/95 ühenduse sordikaitset käsitleva nõukogu määruse nr 1768/95 artikli 9 sätteid **tuleb tõlgendada selliselt, et kui omanikul on andmeid, et töötaja on töödelnud või kavatseb töödelda saagist saadud toodet**, mida põllumajandustootja on saanud omanikule kuuluva ja ühenduse sordikaitse alla kuuluva sordi ja mis kuulub määruse nr 2100/94 artikli 14 lõikes 2 loetletud põllumajandustaimede liikide hulka, paljundamismaterjali istutamise tulemusena, selle istutamise eesmärgil, **on töötaja kohustatud esitama talle asjaomast teavet, mis ei puuduta üksnes põllumajandustootjaid, kelle kohta omanikul on andmeid, vaid ka kõiki teisi põllumajandustootjaid, kelle jaoks ta on töödelnud või kavatseb töödelda kaitsealuse sordi saagist saadud toodet**, kui sellest sordist on töötlejale teatatud või talle on see teada.

Euroopa Kohtu otsus kohtuasjas C-336/02

- Euroopa Kohus sedastas muu hulgas (punktis 43), et **vastukaaluks põllumajandustootja õigusele on põllumajandustootjal kohustus edastada sordi omanikule tema taotlusel vajalikku teavet ja maksta talle õiglast tasu**, sest selliselt tagatakse põllumajandustootjate ja sordi omanike vastastikused seaduslikud huvid nendevahelistes suhetes.
- Kohustus vastab proportsionaalsuse põhimõttele, kuna põllumajandustootja kohustus esitada teavet sõltub üksnes sellest, kas põllumajandustootja seda erandit kasutab.

Euroopa Kohtu liidetud kohtuasjad C-7/05 kuni C-9/05, Saatgut-Treuhandverwaltungs GmbH versus Ulrich Deppe ja teised

- Nõukogu määruse (EÜ) nr 2100/94 artikli 14 lõikes 3 osutatud põllumajandusliku erandi puhul **makstav kogutasu, mis moodustab 80 % summast, ei vasta tingimusele, mille kohaselt peab see tasu olema “märgatavalt väiksem”, kui summa**, mida nõutakse samal maa-alal sama sordi paljundusmaterjali litsentseeritud tootmiseks määruse (EÜ) nr 1768/95 artikli 5 lõike 2 tähenduses
- **Kui sordiomanike ja põllumajandustootjate organisatsioonide vahel sõlmitud kokkulepet saab kõigis selle parameetrites kasutada suunisena ainult juhul, kui nimetatud kokkulepe on Euroopa Ühenduste komisjonile teatavaks tehtud ja avaldatud ühenduse sordiameti ametlikus väljaandes**
- **Sordiomanike ja põllumajandustootjate organisatsioonide vahelise kokkuleppe puudumise korral tuleb ühenduse kaitse alla kuuluva sordi omanikule makstava tasu suurus arvutada vastavalt määruse nr 1768/95 artikli 5 lõikele 5 muutmatu summana (50 %), mis ei ole ei ülem- ega alampiir.**

Väiketootja teises liikmesriigis, kui põllukultuuri kasvatamiseks kasutatavat haritavat maad on:

- Tsehhi kuni 22 ha;
- Poola – alla 5 ha, kartuli puhul varajane sort kuni 1ha, hiline sort kuni 2 ha;
- Soome – põllumaa alla 10 ha, kartuli puhul varajane sort kuni 1ha, hiline sort kuni 2 ha;
- Läti – teraviljade puhul 20 ha, kartul 3 ha.

Eesti sordilehes on 12. aprilli 2010 a. seisuga:

- 359 sorti, sellest
 - 99 sorti EL sordikaitse all
 - 49 sorti Eesti sordikaitse all
 - 211 sorti ei ole kaitse all

EÜ sordikaitse all on 2 Eestis aretatud elulõngasorti!

Täna tähelepanu eest!

Taimse materjali büroo

Renata Tsaturjan

Tel 6256 507

renata.tsaturjan@agri.ee